

Nr 83.

Av herr **Alkman**, om tillägg av ett nytt moment i 2 § av instruktionen för riksdagens militieombudsman.

När vid 1915 års riksdag instruktioner utfärdades för riksdagens ombudsmän, uttalades det, såväl av de sakkunnige, vilka utarbetade förslag till dessa instruktioner, som av chefen för justitiedepartementet, i hans yttrande om dessa förslag, och av lagutskottet, i dess granskning av desamma, att ombudsmännens rätt att i och för sin ämbetsförvaltning äga fri tillgång även till sådana handlingar, vilka enligt tryckfrihetsförordningens särskilda stadganden äro undandragna offentligheten, måste anses för självklar, vadan någon särskild föreskrift därom icke vore erforderlig. Denna mening biträdades också av riksdagen.

Frågan om riksdagens ombudsmäns förhållande till alla sådana s. k. hemliga handlingar, vilka av deras ämbetsutövning kunna beröras, blev likväl i detta sammanhang icke föremål för särskilt uppmärksammande ur någon annan synpunkt än denna, synpunkten av ombudsmännens rätt att taga del även av »hemliga» handlingar. Däremot ägnades då ingen som hälst uppmärksamhet åt frågan, i vilken mån riksdagen kunde finna önskvärt, att dess ombudsmän skulle anse sig *skyldiga* att särskilt sysselsätta sig med beskaffenheten av den gängse sekretesspraxis i rättsskipning och förvaltning.

Redan vid denna tid hade dock länge och från olika håll misstanke framkommit bland annat därom, att den i tryckfrihetsförordningen Konungen medgivna rätt att genom särskilda beslut förklara vissa handlingar eller vissa slag av handlingar för hemliga och därigenom låta dem undandragas den offentlighetens kontroll, vilken är ett av den svenska rättsskipningens och statsförvaltningens allra värdefullaste och mest omist-

liga institut, i sin tillämpning efter hand lett till en praxis, som måste anses för både oriktig och vådlig. Under de senaste åren ha dessa misstankar betydligt vuxit i styrka. Antydningar ha, bland annat från ledamöter av sådana riksdagens korporationer, vilka genom sin verksamhet ha tillgång även till hemliga handlingar, framkommit därom, att de i grundlagen stadgade sekretessgränserna mången gång blivit i praktiken obehörigen överskridna, exempelvis på sådant sätt, att förhållanden, som obestridligen fölle under offentligheten, undandrogen denna genom att i stor utsträckning sammanföras i en och samma handling, vari åtgärder av behörigen hemlig natur omtalats. Det behöver icke ens påpekas, vilken våda det ligger i att låta sådana misstankar bli allmänna och inrotade, eller vilken ännu större våda det ligger i att låta en sådan praxis fritt utveckla sig, därest dessa misstankar skulle i större omfattning vara grundade. En godtycklig eller olaglig tillämpning av undantagsstadgandena i fråga om rättsskipningens och statsförvaltningens offentlighet skulle vara i stånd att efter hand rubba grundvalarne för den i det svenska statsskicket avsedda kontrollen; konsekvenserna av ett sådant tillstånd skulle visa sig i ett mistat förtroende till rättsskipningens och förvaltningens integritet samt i en stämning av allmän oro och osäkerhet.

Utan gensägelse torde det vara av det allra största intresse att eftersinna, vilka möjligheter till kontroll över och rättelse av nu antydda missförhållanden som kunna förefinnas. Bland sådana möjligheter synes en för ändamålet lämpad inriktning av den ämbetsutövning, som tillkommer riksdagens båda ombudsmän, vara en av de viktigaste och därjämte mest närliggande. I deras åliggande att »utöva en allmän tillsyn över lagars, författningars och instruktioners efterlevnad» innefattas otvivelaktigt även skyldigheten att tillse, att ett olagligt hemlighetsmakeri icke får obehindrat utbreda sig inom rättsskipning och förvaltning. Faran för ett dylikt hemlighetsmakeri är givetvis störst på det militära området, men möjligheten av dess förekomst även inom civila verk och inrättningar får ej hållas underskattas.

Om riksdagen skulle uttryckligen ålägga sina ombudsmän att särskilt inrikta sin uppmärksamhet på kontrollen av att inom rättsskipning och förvaltning de behöriga gränserna strängt upprätthållas mellan hemliga ärenden och offentliga, så skulle däri alltså icke ligga någon som hälst utvidgning av det uppdrag, som redan nu innefattas i gällande instruktioner. Det skulle allenast innebära en erinran om den särskilda vikt och betydelse, som måste tillmätas denna del av deras tjänsteutövning.

Och den synnerliga betydelsen därav är så mycket mera ovedersäglich, som ingen annan befintlig institution har ens tillnärmelsevis samma möjligheter som riksdagens ombudsmän äga att under sina inspektioner, genom granskning av vederbörande hemliga diaries jämte dithörande handlingar, kontrollera tillämpningen av tryckfrihetsförordningens sekreterstadganden, ge anvisningar om deras rätta efterlevnad och, där så befinnes nödigt, beivra gjorda överträdelse av desamma.

Ej håller skulle införandet av ett dylikt uttryckligt åläggande i ombudsmännens instruktioner ens formellt innebära någonting för dessa instruktioner främmande. Såväl justitie- som militieombudsmännens instruktion innehåller en följd av särskilda bestämmelser, genom vilka riksdagen velat så att säga gradera betydelsen av de olika åligganden, som innefattas i den allmänna bestämmelsen i vederbörande instruktions principparagraf. Vill man alltså tillmäta ombudsmännen kontroll över grundlagens sekreterstadganden den väsentliga betydelse, som jag för min del anser böra tillmätas densamma, så torde inga hållbara skäl kunna anföras mot att i instruktionerna erinra riksdagens ombudsmän om deras skyldighet att med synnerligen omsorg begagna sig av den rätt som lagligen tillkommer dem ifråga om granskning av ämbetspraxis rörande s. k. hemliga handlingar. Å andra sidan torde det, med hänsyn till ombudsmännens grundlagsenliga skyldighet att »anmärka lagarnes och författningarnas brister och uppgiva förslag till deras förbättring», få anses vara av en alldeles särskild vikt för dem att noga följa just sekreterstadgandenas tillämpning, enär anmärkningar mot bristfälligheter i eller initiativ till förbättring av dessa stadganden knappast kunna med tillbörlig sakkunskap förväntas från enskilda ledamöter av riksdagen, vilka ju ej äga någon möjlighet att i samma omfattning som ombudsmännen iakttaga och uppmärksamma befintliga missförhållanden på detta område. Slutligen må i detta sammanhang påpekas, att en i instruktionerna given uttrycklig erinran om ombudsmännens skyldighet att noggrant följa sekreterstadgandenas tillämpning säkerligen komme att för dem underlätta deras ämbetsutövning på detta viktiga område.

Med stöd av det nu anförda tillåter jag mig hemställa,

att riksdagen måtte besluta att till 2 § i instruktionen för riksdagens militieombudsman tillfoga ett nytt moment av följande innehåll:

»Militieombudsmannen åligger ock att övervaka att

de hos krigsdomstolar och militära myndigheter förvarade handlingar icke i vidare mån än i tryckfrihetsförordningen stadgas undandragas offentligheten».

Om remiss till lagutskottet anhålles, och torde lagutskottet i förslaget vidtaga nödiga formella jämkningar.

Stockholm den 26 januari 1917.

Edv. Alkman.
